

'נפק דק ואשכח' – כמו 'צאו וראו...' (אבות ב,ט), 'זהמכוון בכל זה – יציאת השכל והשתוטטו (הישוטט) להתבונן בעיון ולהשכיל היטב' (תוס' יום טוב שם, ציינו בגליון הש"ס).

דף כח

הערות ובאורים בפשט

'זחולה – שרוב חולים לחיים... אבל זקן שהגיע לגבורות, וגוסס, שרוב גוססין למיתה – לא' – יש להקשות דיוקי הרישא והסיפא אהדי; שברישא משמע שכל חולה מסוכן שחייו נתונים בספק השקול – אין לו חזקת חיים, ובסיפא משמע שרק בגוסס, שרובם למיתה אין לו חזקה? יש להוכיח מכמה מקומות, שגם חולה מסוכן, מעמידים אותו על חזקת חי, כל עוד לא הגיע לכלל 'גוסס', וזה שאמרו 'שרוב חולים לחיים', את האמת אמרו, והכוונה שכל חולה הרי הוא בכלל החולים, שרובם לחיים. (אחיעזר ח"א יב,ד. וכן פסק בשו"ת יהודה יעלה (למהר"י אסאד) יו"ד טו. ואמנם, כשהוכח בידי אדם ונעשה טרפה, או ספק טרפה, כבר כתבו ראשונים שדינו כגוסס – ריא"ז כאן, ומובא ברמ"א אה"ע קמא,סח).

וזה שאמרו 'רוב גוססים למיתה' אין הכוונה שמשום כך, נחזיקנו כמת לקולא, אלא הרי הוא ספק (ואם ניתן לה הגט – הרי היא ספק גרושה ספק אלמנה. ובת כהן הנשואה לישראל גוסס – לא תאכל בתרומה, שמא עדין קיים). (עפ"י רמב"ם הל' תרומות ט,ג ורדב"ז; קרית ספר – הל' גירושין פ"ז; חידושי חת"ס כאן. וכנראה הם מדברים גם באופן שעבר זמן רב מאז ידענו עליו שהיה גוסס, ולכן הוצרך הרדב"ז לטעם 'סמוך מיעוט לחזקת איסור'. כי על זמן מועט אין צריך לכך, שאף שרוב גוססין למיתה, אין 'רוב' שימות דוקא עתה – ע' 'חידושי הגרי"ז', נזיר מג).

(כתבו הפוסקים (שו"ת מהרי"ל, לו; לבוש או"ח קלב, ובאור הלכה שם) – שמי שמסופק אם הוריו קיימים – אף כי יכול לומר עליהם קדיש, אין עליו חיוב. ואפילו כשהגיעו לגבורות, הרי אין זה אלא ספק, ולכן אין לו להשיג זכות אחרים שחייבים באמירת קדיש בודאות. (ומשמע מפשטות לשונם, שאף אם מסופק על שני הוריו (ע' בשו"ת מהרי"ל (הוצ' מכוון ירושלים) שתי גרסאות: 'אביו או' אמו', 'אביו ואמו'), ולכאורה יש לדון בדבר מצד 'ספק ספקא', וכדרך שכתב הגרעק"א (בהגהותיו לשו"ע – אה"ע קמא,סח) שאשה שבעלה וגם יבמה במדינת הים, ושניהם הגיעו לגבורות, אם נתנו לה גט היא מותרת מצד ס"ס. ויש לחלק, שכאן ה'ספק ספקא' משם אחד. וצ"ע).

'אמר רב אדא בריה דרב יצחק: שאני התם שהרי אסרה עליו שעה אחת קודם מיתתו. מתקיף לה רב פפא: ממאי דאיהו מיית ברישא, דלמא איהי מייתא ברישא' – יש להבין תירוץ רב אדא ברדר"י, שאין כוונתו לחילוק בין 'שמא מת' ל'שמא ימות', שזהו תירוץ של רבא בסמוך. ועוד, אם כן, מה קושית רב פפא?

יש לבאר בדרך זו: דין 'חזקה (דמעיקרא)' אין גדרו הכרעה של הספק, אלא הנהגה על האדם בשאלה שמתעוררת לפניו, כיצד לנהוג בספק. ולכן, אין אומרים 'חזקה' אלא כשהיא מתייחסת על הענין המסופק בעצמו, אבל חזקה שעל ענין אחד, אינה מועילה כשהספק הוא על צד אחר. והנה, המגרש 'שעה אחת קודם מיתתו', אין המיתה מהוה את סיבת הגירושין, אלא המיתה רק מבררת לנו מתי התחילה השעה שבה היו הגירושין. וזו שאמר רב אדא, שחזקה על המיתה אינה מכריעה את הספק האם עתה היא שעת הגירושין. ועל התקרבות השעה האחרונה בעצמה – אין על כך 'חזקה'.

ורב פפא שדחה, כיון שאפשר שתמות היא לפניו, אין לנו להסתפק שמא עכשיו היא השעה הנאסרת,

או אפילו אם נעשה את זה כספק, הרי זה כ'ספק ספקא', שמא לא תאסר כלל, וגם אם כן, שמא בשעה אחרת. והלכך עלינו להסתפק רק על המיתה בעצמה, ועל זה הרי מועילה החזקה שלא ימות אחר כך, כי על זה אנו דנים. (שערי ישר, שער החזקות ח)

(ע"ב) 'שמא מת לא חיישין, שמא ימות חיישין' – אף כי מצד הסתברות החשש – שקולים הם, לא נאמר דין 'חזקה' בתורה אלא ביחס להוה, להעמיד את הדבר עתה על חזקתו, אבל אין תורת חזקה כלפי העתיד, שעל העתיד לא נתנה תורה דרכי בירור והנהגה בספקות. כי גם דרך בני אדם הם, שידועים ומתנהגים על פי ידיעתם, במה שנוגע לעבר ולהוה, ואינם יודעים את העתיד. אכן, כל זה כשיש מקום לשכל האנושי להסתפק, אבל כאשר לא מתעורר ספק, אפילו ל'שמא ימות' אין חוששין, ולפיכך הן רשאי להכנס לאהל עם כל אדם (מלבד עם הגוסס), ואין חוששין שמא ימות פתאום, וכל כל כיוצא בזה, שאין השכל מחייב להסתפק. (עפ"י 'ביצחק יקרא' מהדו"ק ס' מת. וראה באריכות בענין זה ב'שערי ישר' שער החזקות פרקים: ה, ט).

'שמע... מקומנטריסין של עובדי כוכבים, איש פלוני מת אש פלוני נהרג – אל ישיאו את אשתו' – דוקא מהם, 'שהן מחזקין ידי עצמן בכוב, כדי להטיל אימה' (– לשון הרמב"ם הל' גירושין יג, ג), אבל שמע משאר נכרים, נאמנים ב'מסיה לפי תומו'. שהרי לא אמרו 'שמע מן הנכרים איש פלוני מת, איש פלוני נהרג בקומנטריסין'. (תרומת הדשן, פסקים וכתבים, לד. וכן פסק הרמ"א אה"ע י, יד. וע"ש בחלקת מחוקק סק"ז. וע"ע שו"ת עבודת הגרשוני קיב).

שיטות חכמים

'הא רבי מאיר דלא חייש למיתה, הא רבי יהודה דחייש למיתה, דתנן...' – אם כי כאן נזכרו גם רבי יוסי ורבי שמעון החוששין לבקיעת הנוד, נקטו 'רבי יהודה', שמצינו לו במקומות אחרים בפירוש שחושש לשמא ימות, ואף לזמן מועט – בריש יומא אמר רבי יהודה להתקין לכהן גדול אף אשה אחרת, שמא תמות אשתו (וע"ש בתוס'). וכן בירושלמי (שקלים ו, ד) 'תניא, אמר רבי יהודה: לא היה שופר של קנין בירושלם מפני התערבות, שמא תמות אחת, ונמצאו דמי חטאות מתות מעורבות בהן'. (וזה שהתיר לעשות בע"ח דופן לסוכה – בסוכה כג – ולא חשש למיתתו, שמדובר שקשרו בחבלים, שגם אם ימות, לא ייפחת משיעור דופן – ריטב"א סוכה כד).

אמנם, זוהי מן הסוגיות המתחלפות שבש"ס. כי בסוגיא בסוכה (כג-כד) אמרו 'איפוך' לדברי אביי, שלרבי מאיר דוקא חוששין למיתה (ובעלמא נמי רבי מאיר חייש למיעוטא), ולבקיעת הנוד אינו חושש. ורבי יהודה אינו חושש למיתה, וטעמו של רבי יהודה שאין להפריש משום ש'אין ברירה'. וזה שמתקנין לכהן גדול אשה אחרת – 'מעלה עשו בכפרה' (לשון הגמ' שם). ולענין קנין – י"ל שהסוגיא בסוכה תפרש טעמו דלא כהירושלמי, אלא כביומא נה: משום חטאת שמתו בעליה, שאנו יודעין שמת, ולא משום חשש מיתה.

(ולשיטתו, לכאורה יש טעם נוסף שאין לומר 'שני לוגין שאני עתיד להפריש...'; שמא ימות (ובדרך הרמז אפשר שגם זה נכלל בטעם 'שמא יבקע הנוד' – נודו שלו, 'שהגוף דומה לנוד מלא רוח – רמ"א או"ח ו, א). ולא יספיק להפריש בעודו חי. (וזה שישאר היין בנוד, לא מהני, שאם כן למה חששו לבקיעת הנוד, נאמר שיחול המעשר על הנשאר ברגע האחרון, וע"כ דלא מהני, או משום שצריך הפרשה דוקא, או מפני שנשאר יותר משני לוגין, והמעשרות אינם מבוררין). ולפי זה צריך לומר שהמשא ומתן דלהלן 'דאפשר דמסר ליה לשומר' וכו', אינו אלא לפי דעת רבי יוסי ורבי שמעון שלא חששו למיתה בזמן מועט, וכל החשש הוא לבקיעת הנוד, אבל לרבי יהודה גופיה, חשש מיתה עדיין קיים שם. ואין להקשות מסוגיא דסוכה (כד). שרבי מאיר חושש למיתה ולא חושש לבקיעת הנוד. ותיפוק ליה שמא ימות ולא יפריש

כנ"ל – ש"ל ש'חייש למיתה' דקאמר, דוקא לזמן לא מועט ממש, כגון שקושר בע"ח לדופן סוכתו, שפעמים מכין סוכתו ימים רבים קודם החג, וגם אולי שם חשש מיתה גדול יותר, מפאת עשייתו כדופן. משא"כ בנוד, שכשיגיע למקום כלים סתורים (או לאחר השבת), יפריש מיד מעשרותיו, ולכן לא חשש שם למיתה. וצ"ע ובדיקה בדברי הראשונים).

דף כט

הערות ובאורים בפשט

'איכא בנייהו שליח מתנה... ושמואל אמר: מתנה הרי היא כגט' – מבואר כאן, למאן דאמר 'מילי לא מימסרן לשליח', גם בשטרי ממון, אין יכולים לשלוח לומר לאחרים לכתוב שטר, אלא הם בעצמם צריכים לכתוב.

ויש להבין, הלא אין שום דינים ותנאים בכתיבת שטר ממוני, שהרי אין בו דין 'לשמה' כבגט, ואין צריך שייכתב בצווי בעל השטר דוקא, ואפילו מצאו באשפה וחתמו – כשר. ולמה צריך שדוקא אלו שציוה הבעל להם, שהם יכתבו ולא אחר? ועל כרחנו לפרש שהדיון כאן אינו אלא ביחס לחתימות העדים ולא לכתיבה.

ואולם הרמב"ם (הל' זכיה ומתנה פ"ד) והשו"ע (ח"מ רמד) כתבו דין זה גם לענין הכתיבה. וצריך לומר שטעמם מצד שמקפיד שדוקא הם יכתבו ולא אחר. (עפ"י חידושי הגר"ח הלוי – הל' אישות ג, יח). וב'נתיבות המשפט' (שם. הובא לעיל) דחה סברא זו, וחידש מכאן שגם בשאר שטרות יש דין כתיבת בעל השטר, וכבר תמהו על דבריו האחרונים (ע' לעיל. וע"ע בפני יהושע כאן שצידד כן).

'כי פליגי היכא דאמר ליה שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא, ואז איהו ויהיב לה גיטא והדר שקל מינה חפץ – רבי יוחנן פוסל'... – אף על פי שיש צד שלא הקפיד אלא שלא ישאיר החפץ אצל האשה, ועוד, הרי סוף סוף נטל ממנה את החפץ אחר נתינת הגט, ואפילו הכי, כיון שבשעת נתינת הגט ליד האשה, שינה מדברי הבעל, בטלה השליחות כולה. וכן נפסק להלכה.

ומכאן פסק המהרי"ק (בשרש כז) על שכיב מרע ששלח שליח להוליך גט לאשתו, שיתן לה בתנאי שאם לא מתי מכאן ועד ראש השנה העתיד לבוא – לא יהא גט וכו', ונתן לה השליח ללא שהתנה עמה. אף על פי שאחרי מסירתו אמר לה השליח תנאי זה, וגם לבסוף מת אותו אדם, ונמצא התנאי לא מעלה ולא מוריד לגביו, אף על פי כן – פסק – אין זה גט כלל, שבטלה השליחות, לפי שלא קיים השליחות באופן מדויק. וזקוקה אשה זו לחליצה מאחיו. (יחי נפשי כי דקדקתי לעיני ולראות האם ימצא שום צד להתיר האשה בלי חליצה, כי העבודה, מאד קשה בעיני עיגונה, אבל מה אעשה... – לשון המהרי"ק). (וע' או"ש הל' גירושין ט, לח).

(ע"ב) 'אמר להו רב ספרא, והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא' – רש"י ועוד ראשונים פרשו שהשאלה היא, שכיון שלא ניתן לגירושין אלא למסור הגט לאבא בר מניומי, אין בכחו למנות שליח אחר להעביר לו את הגט (ועתוס' לעיל כד. ד"ה אימר).

וכבר תמהו (הפני יהושע, וכבר שאל כן הריטב"א) מדוע אין בכחו לעשות שליח לגבי אותה שליחות שאליה נשלח, היינו, למסירת הגט לאבא בר מניומי, ככל שליח שעושה שליח. ואין לומר לפי שאין בשליחותו שום דין שליחות, שאינו אלא העברת הגט לאחר, והרי זה 'מעשה קוף' בעלמא – אין לומר כן, שאם כן, לא יועיל גם כשימסור הוא עצמו לאבא בר מניומי, שהרי צריך שהנתינה תתחס לבעל, ד'נתן בידה' כתיב.

ומפני שאלה זו פרש הריטב"א (בשם הר"ר פנחס הלוי, אחיו) את שאלת הגמרא באופן אחר: שכיון שאינו ניתן לגירושין אלא להעברת הגט, לא מועיל שיאמר 'בפ"נ ובפ"נ', גם אם יתן לאבא בר מניומי